

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
Regeringens särskilda utredare: Peter Honeth

Stärkt lärarförsörjning i Stockholm-Mälardalsregionen

Mälardalsrådet är samverkansorganisationen för kommunerna och regionerna i Stockholm-Mälardalsregionen. Rådet driver medlemmarnas frågor inom bland annat strategisk kompetensförsörjning, under begreppet En Bättre Matchning (EBM). Arbetet leds av politiker med ansvar för det regionala utvecklingsuppdraget i Stockholm, Uppsala, Västmanland, Örebro, Sörmland, Östergötland, Gävleborg, Dalarna, Värmland samt representant från Mälardalsrådets styrelse.

Inom En Bättre Matchning är frågan om stärkt lärarförsörjning ett av två prioriterade områden. Sedan 2020 har ett omfattande arbete gjorts genom bland annat en pilotstudie, dialogmöten med kommuner, regioner, lärosäten samt andra berörda aktörer för att belysa utmaningar samt diskutera möjliga lösningar. Rapporten "Läraryrketens förklaringsfaktorer" togs fram 2022 och pekade bland annat på skillnader i lärartillgången mellan kommuner. Bland Mälardalsrådets medlemmar, såväl kommuner som regioner, finns ett stort intresse och engagemang för frågorna kring stärkt lärarförsörjning.

Mälardalsrådet vill med denna skrivelse beskriva Stockholm-Mälardalsregionens behov av en stärkt lärarförsörjning och bidra med förslag till lösningar. Skrivelsen riktar sig primärt till regeringens pågående utredning om lärar- och förskolläraryrkesutbildningarna och till Utbildningsdepartementet.

Sammanfattning

- Situationen och problembilden kring lärartillgången ser olika ut i Stockholm-Mälardalsregionen och behöver mötas med anpassade åtgärder.
- En planering och dimensionering av lärarutbildning behövs utifrån den lokala och regionala arbetsmarknadens behov.
- Uppdraget till utredningen med konsekvensbeskrivningar är särskilt viktigt för vilken betydelse förslagen har för tillgängligheten till lärarutbildning och den framtida tillgången till lärare.
- Lärarutbildningen behöver nå ut i hela Stockholm-Mälardalsregionen genom olika former av distansutbildning.
- Ökad motivation hos studenterna behövs för en bättre genomströmning.
- VFU-platser är en central del av lärarutbildningen och tillgången till platser behöver säkras och hanteringen underlättas.
- Omställningsförmåga i arbetslivet ställer nya krav på pedagogisk utveckling, och därför behövs satsningar på pedagogisk forskning och innovation.

Planering och dimensionering av lärarutbildning behöver göras utifrån den lokala och regionala arbetsmarknadens behov

Mälardalsrådet har i sin rapport, Läraryrketens förklaringsfaktorer, låtit analysera tillgången på grundskollärare. Situationen och problembilden kring lärartillgången ser olika ut i Stockholm-Mälardalsregionen. Skillnaderna syns mellan län och mellan kommuner, samt inom kommuner och inom län. I snitt är andelen behöriga lärare högre i storstäder och större städer, jämfört med landsbygdskommuner, men en landsbygdskommun i ett län, kan ändå ha högre andel behöriga lärare, än en större stad/kommun nära större stad, i ett annat län.¹

¹ Mälardalsrådet, Läraryrketens förklaringsfaktorer 2022.

Lärartillgången inom grundskolan skiljer sig också mellan ämnen och olika årskurser i Stockholm-Mälardalsregionen. Andelen behöriga lärare inom basämnena och de naturorienterade ämnena är exempelvis generellt sämre inom årskurs 4-6 och 7-9 än inom årskurs 1-3. Sett till andelen behöriga lärare som undervisar i ett specifikt ämne, är bristen inom teknikämnet störst, där mer än hälften av de undervisande lärarna saknar behörighet.² Grundskolan är ett exempel på skolform med brister i lärartillgången; en annan är gymnasieskolan där Mälardalsrådets medlemmar bland annat ser stora och ökande behov av yrkeslärare i spåren av planerings- och dimensioneringsreformen. Frågan om behov av fler utbildade yrkeslärare behöver få en större uppmärksamhet.

Mot bakgrund av ovanstående beskrivna skillnader efterlyser Mälardalsrådet en planering och dimensionering av lärarutbildning som i större utsträckning tar hänsyn till den lokala och regionala arbetsmarknadens behov av lärare, för olika skolformer, inriktningar och ämnen. En stärkt dialog mellan lärosäten och arbetsmarknad bör kunna utvecklas för att bidra till att lärarutbildningarna motsvarar behoven. I linje med detta resonemang blir också utredningens uppdrag med konsekvensbeskrivningar särskilt viktigt. Speciellt betydelsefullt är analysen om hur förslagen som lämnas, kan komma att påverka den framtida tillgången på lärare och förskollärare i samhället, liksom konsekvenserna för framtida sökande och för studenterna på utbildningarna.

En lärarutbildning som når hela Stockholm-Mälardalsregionen

Rekrytering till lärarutbildning och till yrket lärare sker i hög utsträckning från den region där berört lärosäte ligger. Majoriteten av lärarstudenterna börjar sedan ofta arbeta i närheten av lärosätet de studerat på. I Stockholm-Mälardalsregionen är den geografiska rörligheten mellan boendeort och lärosäte och mellan lärosäte och arbetsort lägre, jämfört med övriga landet. Det finns också ett signifikant samband mellan andelen behöriga lärare och distans till närmaste lärosäte på kommunnivå och lärarförsörjningen skiljer sig åt mellan kommuntyper såsom landsbygdskommuner och större städer och kommuner nära större stad.³ Det är därför av stor vikt att relevant lärarutbildning finns att tillgå på platser där behoven också finns, vilket kan ske på olika sätt såsom traditionell campusundervisning, eller genom olika distansformer.

För att underlätta rekryteringen till lärarutbildningen samt förbättra genomströmningen inom lärarutbildningen, har flera lärosäten inlett samarbeten med kommuner för att nå ut via lokala lärcentra. Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning har studerat hur lärcentrum fungerar. Av resultaten framgår bland annat att det saknas starka incitament för att få till långsiktigheten med lärcentrum för att matcha utbildningar mot lokalt och regionalt kompetensförsörjningsbehov.⁴

Att fler decentraliserade lärmiljöer som lärcentrum etableras är betydelsefullt för den lokala och regionala kompetensförsörjningen. Den här typen av satsningar är dock förenade med långsiktiga kostnader för kommuner, trots att det rör sig om att möjliggöra högskoleutbildning vilket är ett statligt ansvar. Mälardalsrådet anser att kommuner behöver kompenseras för sina insatser till kompetensförsörjningen av akademiskt utbildade, exempelvis för nedlagd arbetstid. Lärcentrum behöver också bli en mer långsiktig del i det akademiska utbildningssystemet med syftet att förbättra den lokala och regionala kompetensförsörjningen av bland annat lärare.

² Ibid

³ Ibid

⁴ Myndighetssamverkan för kompetensförsörjning. Slutrapport, Förstudie 3 Styrning.

För att ytterligare möjliggöra för en bättre planering och dimensionering av lärarutbildning behöver också lärarutbildning genom andra distansformer öka och utvecklingen av digitala och flexibla utbildningsformer stärkas. Satsningar på digitala lärplattformar och distansutbildning kan göra lärarutbildningen mer tillgänglig.

Tillgången till verksamhetsförlagda utbildningsplatser behöver säkras och hanteringen underlättas

Skolhuvudmän och lärosäten har ett gemensamt intresse av att den verksamhetsförlagda utbildningen håller hög kvalitet och att antalet platser möter kompetensbehoven. Lärarutbildningen och verksamhetsförlagda utbildningsplatser, VFU-platser, är emellertid ett statligt ansvar och behöver hanteras som sådan, exempelvis i frågor som rör kostnader för VFU-platser. När det kommer till tillgången på VFU-platser anser Mälardalsrådet att de VFU-platser som erbjuds också behöver tas till vara och att samordningen av praktikplatser behöver utvecklas. Att alla tillgängliga platser säkras kan vara mycket viktigt för en enskild kommun, där tillsättningen av en VFU-plats möjliggör för en framtida rekrytering. Genom ett förstärkt samarbete mellan lärosäten, kommuner och skolor kan tillgången till praktikplatser för lärarstudenterna öka. Digitala lösningar kan utvecklas för att göra platserna mer tillgängliga.

För att underlätta det gemensamma arbetet behöver administrationen av VFU-placeringar förenklas. Dagens system innebär att kommuner kan behöva använda flera olika verktyg och ibland även egna Excel-lösningar, vilket leder till en omfattande och ibland orimlig administration. Ett gemensamt tillvägagångssätt för kommuner och lärosäten, när det kommer till VFU-placering, skulle underlätta. Ett nationellt administrativt placeringsverktyg för VFU-platser kan vara ett sätt att möta behoven.

Ökad motivation hos studenterna för bättre genomströmning

Inom Mälardalsrådet har kommuner, lärcentrum, lärosäten och regioner, identifierat framgångsfaktorer för att motverka sena avhopp i lärarutbildningen.⁵ Framgångsfaktorerna kan ge vägledning för statliga satsningar, men är också en del i Mälardalsrådets egna arbete.

En övergripande lärdom är att aktiv samverkan och dialog mellan berörda aktörer krävs för att lyckas. Med både strategiska och operativa insatser går det att öka motivationen hos studenterna att fullfölja sin utbildning. Mälardalsrådet vill framhålla betydelsen av stärkt motivation och samverkan för ökad genomströmning, både när det gäller tidiga och sena avhopp. Stöd till studerande och incitament inom ramarna för utbildningen är värdefullt. Motiverande åtgärder är också särskilt viktiga vid distansutbildningar. Lärosätena kan exempelvis ta hjälp av lärcentrum för att öka känslan av gruppstillhörighet mellan studenterna och deras tillhörighet till lärosätet. Även skolhuvudmän kan främja genomströmningen, bland annat genom att följa upp arbetsbelastning och studieprogression vid utbildningsinsatser som sker i samband med anställning, samt genom att förstärka incitamenten för studerande att fullfölja sin lärarutbildning inför en potentiell anställning.

Framtidens lärarutbildning behöver utvecklas och erbjudas på fler orter

Mälardalsrådet har i sitt inspel⁶ till regeringens kommande forsknings- och innovationsproposition beskrivit behov av satsningar på pedagogisk forskning och innovation. Livslångt lärande och ett ökat fokus på förmåga till omställning i arbetslivet kommer sannolikt att ställa nya krav på pedagogisk utveckling och anpassning efter såväl individuella behov som arbetsmarknadens krav och ny teknik.

⁵ Mälardalsrådet, Framgångsfaktorer för stärkt lärarbehörighet, 2023

⁶ Mälardalsrådets inspel till Forsknings- och innovationspropositionen 2024

För att knyta forskningen till aktuella behov och snabbt ge resultat i skolorna, samt säkerställa att den nya kunskapen och forskningen inte stannar i vissa geografiska områden, med direkt närhet till ett lärosäte, behöver fler lärare få möjlighet att bedriva forskning per distans via exempelvis lärcentrum. Dessa perspektiv bör inkluderas i såväl den kommande forsknings- och innovationspropositionen som i översynen av lärar- och förskollärarytbildningarna. Statliga satsningar inom ramarna för forsknings- och innovationspropositionen kan också kombineras med satsningar som möter behoven av lokalt erbjudna utbildningar.

Sammanfattningsvis vill vi med denna skrivelse synliggöra våra ambitioner och vårt engagemang för en stärkt lärarförsörjning. Vi ser fram emot fortsatt dialog.

MÄLARDALSRADET

Jens Sjöström (S)
Ordförande

Kristoffer Tamsons (M)
1:e vice ordförande